

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. Явор Светозаров Конов, д-р, д.н.

(Департамент Музика НБУ)

на дисертацията на магистър

SARAH LOBEGEIGER DE RODRIGUEZ

САРА ЛОБЕГАЙГЕР ДЕ РОДРИГЕС

за придобиване на образователната и научна степен доктор

на тема

„THE OPERATIC POLYGLOT: ROUTES AND TECHNIQUES

IN WESTERN EUROPEAN CLASSICAL SINGING“

(„ОПЕРНИЯТ ПОЛИГЛОТ: ПЪТИЩА И ТЕХНИКИ

В ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКОТО КЛАСИЧЕСКО ПЕЕНЕ”),

с научен ръководител проф. Милена Шушулова-Павлова, д-р
и вокален педагог и консултант – Наталия Афеян, д-р,

професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство,
научна специалност Музикознание и музикално изкуство

Департамент Музика, Нов български университет – София 2023

Според предоставената ми документация, докторантката Сара Джейн Лобегайгер де Родригес е завършила (в периода 1999-2001) образователната степен „Бакалавър по изкуства“ в Curtin University of Technology, Western Australia; след това (2002-2004) и „Бакалавър по музикално изпълнителство – глас“ (пеене) в The Victorian College of the Arts – The University of Melbourne; след това (2009-2011) „Магистратура по говорна патология“ (логопед) в La Trobe University – Melbourne; след това (2011-2014) и „Магистратура по музикално майсторство – опера“ вече при нас в Нов български университет в София, където и започва настоящата докторантура.

От 2013 и до момента работи в частната институция Voice Science (Мелбърн Австралия, Melbourne, Australia www.thevoicescience.com) и другаде като преподавател (по логопедия, бих казал) за възрастни: по преодоляване на чуждоезиковия акцент при говоренето на английски (Accent Reduction) и други подобни обучения (Voice Rehabilitation, вкл. и за изпълнители; гладко говорене; Speech Fluency и др.).

Сара Лобегайгер де Родригес е работила и като преподавател по английски език в Южна Корея (Сеул, 2005-07), Германия (Магдебург, 2007-08), Босна и Херцеговина (в Сараево, 2008-09). Прибавям тук и богатата ѝ, считам, онлайн практика с представители на най-различни езиково култури, което е създало у нея представи и похвати за преодоляване на трудностите и овладяване на съответното английско произношение всред хора с най-различни манталитетно-езикови представи и навици, в т.ч. и като фонетика. Участвала е в редица форуми, посветени на полиглотството, ето видеозапис на един от тях: Sarah Lobegeiger de Rodriguez – Navigating Your Voice in Multilingual Pursuits – Skills Workshop, 2020, с времетраене 51 мин.

<https://youtu.be/XYAZCvuzUmk?si=zgpPKHMASApRLK-d>. Ето и друго нейно видео: What to do when your English pronunciation needs a little love?, 2022, с времетраене почти час и половина: <https://youtu.be/CjgRFhFprfo?si=EvtnHjgoMXBOTeNf>. В интернет има още редица видеозаписи на докторантката, посветени на проблеми на английското произношение, с подробностите и тънкостите в изговора на езика според установилите се практики и норми във Великобритания, САЩ, Австралия, Латинска Америка и др., вж тук: <https://www.youtube.com/@Thevoicesciencemelbourne>.

В пакета с документите по тази докторантура има и репертоарен списък на ролите на певицата Сара Лобегайгер: голям брой автори и роли (овладени, както и в процес на овладяване). Няма обаче списък с концерти и/или оперни спектакли, изнесени от докторантката – по места и дати. За съжаление, не са ми предоставени видеозаписи от нейни певчески изпълнения. Потърсих в интернет, (чрез Google „Sarah Lobegeiger“ – „Videos“) и намерих този 40-секундов откъс от ария из Меса на Хендел: <https://www.facebook.com/reel/590722859333435>, както и това нейно изпълнение на „Аве Мария“ Бах-Гуно:

<https://vimeo.com/805061832/c0488a0f23?fbclid=IwAR3H8nMaHCYkZRYtp9dZ2H-z-jqcBo-rzzG1U3ZlOyGb9VpRmdfWEYE2AuBQ> – и двата от един и същ концерт в Католическата катедрала в София, на 6 март 2023. А, ето и коледна песен, изпълнение от 2021: <https://www.facebook.com/cadenzacommunications/videos/387668239800791>.

Така че проблематиката на дисертацията интересува и вълнува докторантката от много години – разработването и създаването на настоящия дисертационен текст увенчава многогодишно проучването и проработвани и от Сара Лобегайгер де Родригес (и като логопед, и като преподавател по английски, и като певица) познания, осмисляния, подходи и методи. По тази логика, приемам, че разработката на дисертацията е авторско дело на докторантката.

Пояснение във връзка с моето рецензентство на тази дисертация:

Не съм оперен певец – следователно няма как да съм същински, тесен специалист по оперно пеене, че и доказан. Но съм учил малко оперно пеене (за кандидатстването ми като „войник“ в Ансамбъла на строителни войски, за в годините 1982-83), поради което знам основните изисквания и техники на звукообразуването при белкантовото пеене. Като магистратура след това, учил съм и съм завършил и Хорово дирижиране, поради което пеех и работех като корепетитор и помощник-диригент в прекрасния хор „Мадригал“ на професора в НМА (БДК тогава) Стоян Кралев (светла му памет!). Там се „сблъсках“ и с необходимостта от вокална подготовка на певците (повечето – любители, в хора пееше и работеше като вокален педагог певицата доц. Ванилия Кисьова), както и с необходимостта от колкото се може по-добро овладяване като произношение на текстове на различни езици (италиански, френски, немски, английски, руски...), в което ми помагаше това, че в една и друга степен знам руски, френски, английски и немски, и в частност специфичните белкантово-певчески изисквания при произнасянето-изпяването на думите в тези езици. Работата ми с певци, по отношение на произношение, се е свеждала предимно до прагматично-практически подходи: показвам как би трябвало да се чуят съответните думи, провеждаме слухово-устни упражнения по постепенното придобиване на езиково-устните умения да се произнасят съответните звукове и съзвучавания – както индивидуално с всеки певец (по-големият или по-малкият успех в овладяването на произношението е в зависимост от евентуалната езикова подготовка на съответния певец + неговата интелигентност и воля), така и групово (по партии, както и, накрая, с целия хор). Без философстване (камо ли – с обширно!) и научни и наукообразни монолози, а най-вече с конкретни пояснения и кратки практически указания. Споменавам крайно компромисните „фонетични“ транскрипции на кирилица на текстове на френски, немски, английски език... ☺ – ако певците, незнаещи съответния чужд език, разполагат само с това, остават си с българското произнасяне на някакъв „псевдо“ чужд език. (Веднага отбелязвам, че в дисертацията на С. де Родригес, се коментират същински фонетични азбуки – в раздела „Phonetic transcription“.) Добри резултати могат да се постигнат само с добре знаещ и добре произнасящ съответния език човек, който да изчита текста на певците и да изработва с тях (доколкото е възможно и доколкото успее) произношението. Ако разбира и от пеене, ще съобрази нещата и от гледна точка на „вокалната постановка“. Ако не – трябва да работи заедно с вокален педагог, която да адаптира говорното произношение във възможното певческо. Някои амбициозни,

интелигентни и съвестни певци се научаваха поне да четат в основни линии съответния език. Разбира се, много помага и слушането на изпълнения на съответната музикална творба – солова песен, ансамблова или хорова, стига да не се повлияеш и интерпретационно, ако не го желаеш.

И понеже в Департамент Музика на НБУ нямаме хабилитиран преподавател по оперно пеене, приех да напиша настоящата рецензия. Разбира се, познавам добре изискванията за същност и форма на дисертационно изследване. Професионално-същинският рецензент по тази дисертация е „външният“ рецензент – прекрасната оперна певица и десетилетно доказан чудесен педагог по оперно пеене проф. д-р Тони Шекерджиева-Новак.

Връщам се на дисертацията: разположена е на 113 страници (но обемът им е около 140 стр. по БДС). Текстът ѝ включва: Увод, 4 глави, Заключение, Приноси и Библиография. Библиографията съдържа 80 описания на източници (50 от които на online достъп), всичките само на латиница: 75 на английски език (вкл. преводни) – монографии, студии, статии, вкл. и 1 в ненаучно издание (във вестник New York Times), както и 5 нотни издания (2 на френски, 2 на немски и 1 на италиански). Не съм проверявал кои от тези 80 източника са цитирани в самия текст на дисертацията. Голямата част от тях са свързани с медицински въпроси относно неврология (и невропластика), мозък и дейности, психология, говор, произношение, пеене – следователно докторантката е придобила една добра любителска осведоменост по въпросите (любителска, тъй като г-жа Лобегайгер не е с медицинско образование, нито с такова по психология и/или социология).

Обемът на рецензията не ми позволява да включа в нея съдържанието на дисертацията (което я пояснява конструктивно-тематично) – но авторефератът е наличен тук на сайта на Департамент Музика НБУ, всеки може да го види.

Дисертацията съдържа и 18 фигури (редица от които авторски на докторантката, като: фиг. 3, таблица онагледяваща авторския на докторантката „модел на многопризматичните свойства на вокалната сричка“; фиг. 4 „*The Multi-prismic Properties of the Singer's Syllable*“, двуизмерна диаграма тип „торта“; фиг. 5 *Segmental Properties of the Singer's Syllable and Phonetic Pitching*, 5-колонна текстова таблица, и др.), онагледяващи словесното изложение; и др.

В дисертационния си текст докторантката теоретизира огромен брой детайли в звукообразуването при пеенето и произношението на съответния език, в преподаване, изучаване, изпълнение.

„Това изследване има за цел да прецени жизнеспособността и устойчивостта на неврологично информирани подходи за гласово обучение при артистите, ...“ (из стр. 6 на Автореферата) – и невролог не съм, не виждам и такъв консултант по разработката. Така че прочитам само за идеята текстовете с цитирания на медицинско-научни твърдения и преминавам към посветените на практиката. „Певците имат телесна памет...“ (Idem, стр. 8) – всички имаме телесна памет. „Концепцията за телесната матрица съвместява множеството умствени характеристики, необходими за професионалното музикално изпълнение, като сумира и обединява гещалта (цялостността, Я.К.) на творческото познание.“ (Ibidem.)

В Глава 1: „Творческото познание и матрицата на тялото на певеца“ четем за „матрицата на тялото на певеца“ и „мултимодалния характер на певческия процес“.

Глава 2: Как се определя оперният полиглот?

Докторантката заявява авторството си върху термина „оперен полиглот“ (наличен и в самото заглавие на дисертацията), цитирам, „за елитния певец, който е придобил техническо майсторство да пее умело на езици, различни от майчиния му, ...“ (Автореферат, стр. 19).

Ако „симулираш“ (наподобяваш, наподобих) певчески даден език, който не знаеш – позната певческа практика – то това не те прави „полиглот“. Полиглотът владее на високо ниво (слухово, говорно, зрително-писмено и писмовно) няколко езика – а не да ги наподобява. В този смисъл, няма как да се съглася за разбирането на термина „полиглот“ като човек, който певчески **НАПОДОБЯВА** различни езици. Затова, бих използвал термина „**ПСЕВДО**полиглот“, защото, както посочих вече по-горе, полиглотът **ВЛАДЕЕ** няколко езика (това докторантката знае не по-зле от мен, описала е в дисертацията етимологията на думата), а не ги наподобява (в случая, при пеенето си). Но веднага добавям, че наличието на този термин („псевдополиглот“) не би стояло добре в заглавието на дисертацията... Най-лесното решение би било полиглот да се сложи в кавички, с което да се обозначи преносният смисъл на употреба на думата.

Глава 3. е посветена на вокалнофонетичните въпроси и на невропластиката, а Глава 4. – на множество практически аспекти.

Докторантката отделя особено внимание в дисертацията си на фонемата и на 3-те основни умения, необходими да се овладеят с цел фонетична настройка на тона, въвеждат се и 3 термина: 1) Настройване на началото на фонемата (Phoneme onset tuning), 2) Настройване на задържаната (sostenuto) фонема, 3) Настройване на фонемното движение (offset), способността на певеца да поддържа необходимата височина на звука.

Докторантката предлага и други свои термини (терминологични определения), като „фонетична настройка на тона“ – в българския превод в автореферата (на стр. 10) е „фонетична ТОНАЛНА настройка“, което не считам за коректно, тъй като не става дума за цяла/та тоналност, а за отделния тон (отделните тонове).

„Тази докторска дисертация изследва когнитивните и **механичните** процеси, които западните класически певци могат да разгърнат в своето практическо студио в рамките на практическото умение за **механично** настройване на гласа към стандарта на произношение, валоризиран от традицията като фонетично точен.“ (Автореферат, стр. 19) Приемам, че определението „механични“ се използва условно.

Чета, чета... Смятам, интересни за 1) вокални изпълнители, педагози и обучаващи се по пеене, интересуващите се от подобни научни и паранаучни осмисляния, обяснения, преподавателски и практически подходи, както и за 2) занимаващи се теоретично и практически с тези проблеми филолози (със или без певчески интереси, познания и умения). В този план (2), от особена стойност ще е становището на специалистката по филология в това научно жури – проф. д.н. Юлиана Стоянова от Софийския университет, професор по съвременен български книжовен език (морфология и синтаксис) в Софийския университет "Св. Климент Охридски" (с интереси в областта на психолингвистиката, контрастивната лингвистика, лингвистическата прагматика и психоаналитичния подход към наративните дискурси, виж <https://naum.slav.uni-sofia.bg/person/юлиана-стоянова>).

Освен че изчетох изцяло автореферата, се запознах и изцяло и с дисертацията (авторефератът я представя осведомително: оформен е в 22 страници, но знаковият им обем е равностоен на 34 страници по БДС). Свърхтеоретизиран текст, в който се преплитат теория на познанието и мисленето, и теоретични и практически аспекти на пеенето и преподаването и изучаването му, и езикознание и сравнително езикознание, и фонетика (вкл. и палатография) и логопедия, и акустика, и психология и сценична психология, и анатомия и неврология, и нови технологии и приложението им в обучението по пеене, и др. (Начетох се на медицински термини и изречения в дисертация на човек без медицинско образование...). Не знам доколко прочитът ѝ конкретно практически би бил полезен в овладяването на едно или друго произношение, но за познаващите въпросите на пеенето и произношението в него, тази дисертация може да е от особен интерес с нейното систематично изложение в около 140 страници, в което към подредеността на теми и подтеми, и научни виждания по тях, са добавени и собствените на докторантката практически изводи, осмисляния, термини. Много от многословно

описваните неща в дисертацията могат да се кажат несравнимо по-лаконично от опитния преподавател в практическото обучение, на каквото лично аз съм привърженик (ако направя условен паралел с идея за подобен подход при пианизма и преподаването по пиано). Учил съм езици чрез показване как се произнася – как се наглася гласовият апарат – за този или онзи звук и съчетания от звуци (думи), чрез систематично овладяване на фонетични азбуки (те се коментират в дисертацията, напр. на стр. 47-51) и чрез слушане на аудиозаписи. Тези въпроси са коментирани в дисертацията, напр. в подглавите Enhancing Visual Processing in the Practice Studio. Mirror Work and Video evaluation of Phonetic Tone Tuning. Visual cues. Visual imitation approaches. В глава Soundwave analysis and computer assisted pronunciation devices се коментира и използването на софтуер за овладяване за нужното произношение – сравнително, с помощта на спектрограми и изображения на звуковите вълни и пр., на софтуер за контролиране на тоновете височини.

Припомням само, че всеки език се мени и по място, и по време – да речем се чува в американски филми от различни десетилетия (то се вижда и в психомоториката, в общото поведение на артистите). Как тогава да се справим с „правилното произнасяне“, че и въобще с „правилното пропяване“ на несъвременен репертоар? Като имитираме (неизвестния всъщност) начин, по който са произнасяли и пели тогава (във всичките векове преди звукозаписа), нещо което нерядко отключва смях, или като „актуализираме“ старото към днешното? Открити въпроси.

В моите „отклонения“, в „скрито диалогичния“ характер на това не съвсем типично рецензентско изложение са заложили и редица въпроси, на някои от които докторантката би могла, ако реши, да отговори на защитата – нали затова е „защита“.

Ето списъка с публикациите на Сара Лобегайгер де Родригес по темата на дисертацията ѝ:

Lobegeiger de Rodriguez, Sarah. Navigating your voice in Multi-lingual Pursuits: Scills Workshop. Polylot Conference 2020 – Global. Online Conference. <https://www.youtube.com/watch?v=XYAZCvuzUmk>

Lobegeiger de Rodriguez, Sarah. How to deliver a presentation with Charisma, Credibility and Eloquence. Monash University Post-Doctoral Students Workshop, 2022 – Mathematics Department.

Lobegeiger de Rodriguez, Sarah. Creative Cognition for Opera Singers. В: Млад научен форум за музика и танц. НБУ, 2023.

Заклучение

Въпросите, представени, теоретизирани и коментирани от докторантката Сара Джейн Лобегайгер де Родригес в дисертацията ѝ „Оперният полиглот: пътища и техники в западноевропейското класическо пеене“, са по принцип и постоянно изследователски актуални за подготовката и провеждането на певческото обучение и за последващата го певческа практика на изпълнителите. Докторантката се е запознала с голям брой източници на информация по темата на разработката си, цитирала е коректно в текста си. Предлага и собствени опит, осмисляния, онагледяващи фигури (диаграми, таблици, схеми). Във видеата, които намерих с нейни певчески изпълнения, чух че пее хубаво – и се вижда и чува, че разбира от въпросите на произношението и преподаването му. Затова, въпреки някои мои несъгласия, изложени по-горе, гласувам със ЗА да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен доктор.

София, 10 септември 2023

Проф. Явор Конов, д-р, д.н.